

Mé vzpomínky na Pražské jaro 68 a KAN

21. 09. 2015

Miloš Šuchma

Ten, kdo je staršího věku jako já, si nejen pamatuje na rok 1968 jako nejlepší rok od roku 1948–1989, ale pamatuje si také na padesátá léta, doby komunistického teroru. Chtěl bych se tedy nejdříve vrátit do doby padesátých let.

Padesátá léta

Když došlo k puči v únoru 1948, KSČ začala rychle jednat v podstatě po úmrtí presidenta E. Beneše 3. září 1948. Již 9. září 1948 předsednictvo ÚV KSČ nasadilo ostrý kurs proti “reakci”. Začátkem 50. let bylo vybudováno na 400 pracovních táborů a věznic a již v květnu 1950 bylo uvězněno na 11 tisíc osob.

Jedním z největších procesů byl proces s dr. M. Horákovou, která byla zatčena v září 1949 a souzena v procesu s dalšími dvanácti obviněnými z Československé národně-socialistické strany (celkem bylo spolu s ní zatčeno 650 lidí) a odsouzena v inscenovaném procesu 8. června 1950 a popravena 27. června 1950 jako jediná žena popravená z politických důvodů, spolu s dalšími třemi (a čtyři byli odsouzeni k doživotí a pět k vysokým trestům odnětí svobody).

Mapa vězeňských zařízení v komunistickém Československu v roce 1953 (Kabinet dokumentace a historie Vězeňské služby).

Tomuto zinscenovanému procesu pod diktátem z Moskvy předcházelo rozhodnutí vedení komunistických stran z června 1948 v Bukurešti jako reakce na odsouzení jugoslávské komunistické strany, která se vymkla z područí SSSR. Stalin nařídil, že v každé satelitní komunistické zemi musí být inscenovány odstrašující procesy.

Generální tajemník KSČ Rudolf Slánský doporučil, aby k řízení procesů byli přizváni sovětsští poradci.

Paradoxní je, že jako i v jiných zemích se sám stal obětí zatčení 24. listopadu 1951, souzen 20.–28. listopadu 1952 a popraven 3. prosince 1952. Celkem jedenáct odsouzených bylo popraveno a tři odsouzeni k doživotním trestům. Tento monstrproces řídili také sovětsští poradci.

Dne 5. března 1953 náhle zemřel J. Stalin a nastal boj o získání moci, který vyhrál N. Chruščov, který dal zatknout a popravit obávaného šéfa bezpečnosti J. Beriju. Sám, jako ostatně ostatní byl velkým patolízalem J. Stalina, ale v únoru 1956 na XX. Sjezdu komunistické strany SSSR pronesl odsuzující projev odhalení kultu osobnosti J. Stalina. Pamatuji si, že naše profesorka politologie a obávaná stranička o Chruščovovi mluvila jako o Nikitkovi.

Klement Gottwald se vydal na pohřeb Stalina, ale po návratu zemřel 14. března a na jeho místo nastoupil Antonín Zápotocký, a také v březnu se prvním tajemníkem KSČ stal Antonín Novotný.

V době úmrtí Gottwalda jsem byl u sestry mé matky na venkově, kde sestra manžela sestry mé matky byla komunistkou a přišla do kuchyně v černých šatech s černou páskou na rukávě a byla celá uplakaná. Pamatuji si větu, kterou jsem jí řekl: “Proč pláčete, vždyť to byl vrah” (schválil popravu dr. Horákové a neudělil jí milost). Řekla mně, že kdybych nebyl z rodiny, že by to mohlo se mnou špatně skončit (v té době byl můj otec ve vězení).

Od 19. ledna 1949 do 17. listopadu 1960 bylo popraveno z politických důvodů 241 osob.

Ve dnech 22. až 29. dubna 1956 se konal II. Sjezd čs. spisovatelů, kde zejména Jaroslav Seifert, pozdější nositel Nobelovy ceny požadoval tvůrčí svobodu.

Šedesátá léta

V šedesátých letech se situace v Československu začínala politicky a kulturně zlepšovat, díky destalinizaci v SSSR a následně i v satelitních státech.

V SSSR vyšla kniha Alexandra Solženicyna Jeden den Ivana Denisoviče, ostrá kritika sovětských gulagů a utrpení vězňů.

V roce 1960 byla přijata nová socialistická ústava jako „dovršení socialismu“, ale také vyhlášena amnestie, při které bylo propuštěno 5 319 lidí, odsouzených z politických důvodů.

V roce 1962 byl vyhozen do povětří Stalinův pomník v Praze na Letné a v roce 1963 byli zproštěni obžaloby popravení a odsouzení komunisté z procesu Rudolfa Slánského a ostatních.

Ke zlepšení situace přispěli také umělci, zejména spisovatelé a filmaři, otevřením malých divadel a uváděním nové literární tvorby (jen v letech 1963–1964 vyšlo 252 literárních děl, na které občané každý týden čekali), nová vlna filmové tvorby a uváděním avantgardních divadelních her.

Cenzura pochopitelně existovala, ale umělci se snažili tuto obcházet.

V květnu 1963 se konal III. sjezd čs. spisovatelů, kde opět zazněly hlasy volání o tvůrčím uvolňování, např. od slovenského šéfredaktora Kulturného života Vlada Mináče.

Vycházel časopis Tvář, který byl ale v roce 1969 zastaven.

Já jako mnoho ostatních jsem viděl snad všechny filmy nové české filmové vlny, shlédl divadelní hry v Semaforu, Činoherním klubu, Divadle Na zábradlí a dalších scénách.

Oživily se orchestry jazzové, swingové nebo rockové hudby jako Karla Vlacha, Gustava Broma, Olympicu, se začínajícími zpěváky Karlem Gottem, Waldemarem Matuškou, Martou Kubišovou, Pavlem Neckářem a dalšími.

Sám jsem měl předplacenu Lidovou demokracii, kdy jsem si dal předplatné převést i na vojnu, což vzbudilo pozornost plukovního politruka, který mně doporučoval Rudé právo nebo Obranu lidu, což jsem odmítl z důvodu, že jsem katolík. Spoluvojáci to ale ocenili a vždy čekali až jim noviny půjčím. K nejlepším časopisům té doby patřil slovenský Kulturný život, kam psali přední slovenští intelektuálové jako Laco Novomeský, Ladislav Mňačko a další. Kulturný život jsem měl zamluvený ve Slovenské knize na Václavském náměstí a později jsem měl předplatné do bytu.

Papež Pavel VI. se v roce 1965 rozhodl jmenovat internovaného arcibiskupa Josefa Berana kardinálem. Jména příštích kardinálů zveřejnil Vatikán 25. ledna 1965. Dne 2. února 1965 rozhodlo předsednictvo ÚV KSČ, že Beranovi sice umožní zúčastnit se v Římě slavnostního ceremoniálu jmenování nových kardinálů, ale nedovolí mu návrat do vlasti. Tak se báli komunisté kardinála Berana.

Protože jsem v roce 1948 chodil do katolické školy, kde vyučovaly učitelské ctihodné sestry, naši školu na jaře 1948 navštívil kardinál Beran a já jsem šel v průvodu jako asi desátý ministrant.

Když jsem se oženil v roce 1967, chtěl jsem na svatební cestě v Římě s manželkou navštívit kardinála Berana. Bohužel v té době kardinál Beran byl mimo Řím. V roce 1969 pak v nuceném exilu zemřel.

Od 27. dubna do 29. října 1967 se konalo v Montrealu Expo 67 u příležitosti 100. výročí vzniku Kanady, které bylo nejúspěšnější ze všech mezinárodních výstav 20. století. Bylo zastoupeno 62 zemí a Československo bylo jediné vedle SSSR z komunistických zemí. Expo 67 navštívilo 50 milionů lidí a československý pavilón 8 milionů, pátá největší návštěva ze zúčastněných zemí. Československý pavilón a restaurace měly velký úspěch, také díky polyvizi Emila Radoka a kinoautomatu Radúze Činčery. Program komentovali Miroslav Horníček a Richard Honzovič.

Protože jsme v roce 1967 navštěvovali filmy na kanadském velvyslanectví, tak v roce 1968 jsme si Kanadu zvolili jako zem a Montreal jako město, kam jsme v září 1968 přiletěli.

Domnívám se ale, že jako předehra Pražského jara 1968 byl nejdůležitější IV. sjezd československých spisovatelů, který se konal ve dnech 27. až 29. června 1967. Ještě před konáním sjezdu Václav Havel v Literárních novinách napsal, „že spisovatelská organizace by mohla mít velký význam, kdyby v praxi dělala to, k čemu se teoreticky hlásí, totiž zajišťovala materiální a duchovní podmínky pro svobodný rozvoj literatury“. Na samotném sjezdu vystoupení spisovatelů jako Václava Havla, Ludvíka Vaculíka, Milana Kundery, A. J. Liehma, Pavla Kohouta, Alexandra Klimenta a dalších, většina z nich komunistů, za svobodu slova a zrušení cenzury otřásla komunistickým stranickým vedením, které bylo na sjezdu reprezentováno tajemníkem KSČ pro kulturu Jiřím Hendrychem, který ze sjezdu rozzlobeně odešel se slovy: „Všechno jste prohráli!“. Texty projevů kolovaly mezi lidmi a pro mne samotného to byla předtucha očekávání změn. Literární noviny byly odejmuty svazu spisovatelů a převedeny pod ministerstvo kultury s názvem Kulturní noviny. Teprve na jaře 1968 byly Literární noviny obnoveny pod názvem Literární listy. Také slovenská část předsednictva Svazu čs. spisovatelů protestovala proti odejmutí Literárních novin spisovatelům a zdůraznili, že na sjezdu se bojovalo za film a kulturu vůbec, a že v Praze se bojovalo i za Bratislavu.

Dne 15. července 1967 byl ještě odsouzen na pět let vězení spisovatel Jan Beneš za styky s Pavlem Tigridem, který byl odsouzen v nepřítomnosti ke čtrnáctiletému vězení. A o měsíc později Ladislav Mňačko kritizoval československou politiku vůči Izraeli a odmítl se vrátit do Československa. Tím se situace ještě více vyhrotila.

Pražské jaro ´68

Pražské jaro začalo vlastně již v zimě na lednovém zasedání ústředního výboru KSČ ve dnech 3. až 5. ledna 1968, kdy odvolalo po kritice prvního tajemníka Antonína Novotného a zvolilo relativně neznámého slovenského politika Alexandra Dubčeka. Antonín Novotný zůstal ještě prezidentem až do 22. března 1968, kdy pod velkým tlakem odstoupil. Dne 30. března 1968 prezidentem ČSSR byl zvolen Ludvík Svoboda.

Již 1. února 1968 Alexander Dubček vyzval k prohlubování „socialistické demokracie“ a větší účasti všech pracujících na veřejném dění. To bylo pro mnoho lidí signálem k angažovanosti.

Dne 25. února 1968 také utekl do USA generál Šejna s mobilizačními plány Varšavské smlouvy.

Dne 1. března 1968 bylo vydáno první číslo časopisu Literární listy (22. února 1968 bylo vydáno nulté číslo), který nahradil dříve vydávané Literární noviny a vedle časopisu Student patřily k nejlepším časopisům v roce 1968. I když autoři psali do novin a časopisů zcela volně, cenzura byla zrušena až 26. června 1968.

Dne 27. června 1968 vyšel manifest Dva tisíce slov Ludvíka Vaculíka, který měl velký ohlas mezi veřejností.

Dne 14. března 1968 se uskutečnila první plenární schůze sociálních demokratů, která uvažovala, zda vytvořit sociálně demokratický klub nebo stranu. V červenci 1968 sociální demokracie měla již 8 krajských, 54 oblastních a 350 místních výborů. Jednala s předsedou Národní fronty Kriegelem a Smrkovským, jakož i s bývalými levicovými sociálními demokraty, kteří vstoupili do KSČ jako s Erbanem o obnovení strany, ale to nikdy nebylo přijato.

Postupně vznikaly další organizace:

Dne 29. března 1968 byla obnovena skautská organizace Junák, zakázaná komunisty po roce 1948, a které jsem byl před rokem 1948 členem.

Dne 29. března 1968 byl také ustaven Klub nezávislých spisovatelů, to je nestraníků (Havel, Škvorecký, Kliment, Trefulka, Hiršal a další).

Dne 31. března 1968 pak skupina bývalých politických vězňů odsouzených podle zákona 231/1948 Sb. založila Klub 231.

Dne 5. dubna vznikl Klub angažovaných nestraníků (KAN).

Změny také nastaly ve vládě, 6. dubna 1968 vláda Jozefa Lenárta podala demisi a sestavením nové vlády byl pověřen Oldřich Černík, předsedou Národního shromáždění byl 18. dubna 1968 zvolen Josef Smrkovský a v dalších stranách Národní fronty, v Socialistické straně a Lidové straně došlo také ke změnám.

Celá tato situace a atmosféra v zemi, zejména vznik potencionální opozice vznikem sociální demokracie, KANu a Klubu 231 alarmovalo vedení SSSR a ostatních sovětských satelitů. Došlo k řadě schůzek s komunistickým vedením ČSSR a SSSR a v některých případech i vedoucích komunistických stran ostatních zemí.

První taková schůzka se konala v Drážďanech 23. – 24. března, stav byl označen jako „plíživá kontrarevoluce“. Dne 4. května 1968 proběhlo v Moskvě jednání mezi představiteli KSČ a KSSS, kde čs. představitelé byli ostře kritizováni a byl vysloven

požadavek na různá opatření proti antisocialistickým a pravicovým silám. 16. července ÚV KSČ obdržel dopis ze schůzky pěti států Varšavské smlouvy ve Varšavě. Účastníci vyjádřili obavy z odtržení ČSSR od socialistického společenství, což by ohrožovalo i zájmy ostatních zemí. Ve dnech 29. až 31. července 1968 se uskutečnilo dvoustranné jednání československých a sovětských představitelů v Čierné nad Tisou. Dne 3. srpna 1968 na schůzce vedoucích představitelů „pětky“ (SSSR, NDR, Bulharska, Maďarska a Polska) a ČSSR v Bratislavě bylo přijato prohlášení naznačující řešení problémů „vzájemnou pomocí a podporou“.

V srpnu 1968 skupina pěti ortodoxních komunistů (Alois Indra, Drahomír Kolder, Oldřich Švestka, Antonín Kapek a Vasil Biľak) poslala v ruštině vedení SSSR dopis, kde mimo jiné žádali: „...považujte toto naše prohlášení za naléhavou prosbu a žádost o vaši akci a všestrannou pomoc. Vzhledem ke složitosti a nebezpečnosti vývoje situace v naší zemi vás žádáme o maximální utajení tohoto našeho prohlášení“. Kopii tohoto dopisu dostal v roce 1992 Václav Havel od Borise Jelcina.

V noci z 20. na 21. srpna 1968 vojenský zásah armád pěti států Varšavské smlouvy (SSSR, Bulharska, Maďarsko, NDR a Polska) zastavil reformní proces Pražského jara. Ministr obrany, armádní generál Martin Dzúr, vydal rozkaz, aby armáda ani bezpečnostní složky nekladly okupačním silám odpor. Intervenční jednotky zahrnovaly 750 tisíc vojáků, 800 letadel a 6 300 tanků. Do počátku září si invaze vojsk vyžádala 72 obětí na životech československých občanů.

Všechny tyto události jsem jako mnoho dalších občanů sledoval s velkou pozorností až do 17. srpna 1968, kdy jsem snad „osvícen“ s manželkou odejel vlakem na dovolenou do Německa, Holandska, Belgie a Francie, s původním úmyslem, že se vrátíme, k čemuž vzhledem k událostech v souvislosti s invazí vojsk nedošlo. Dne 23. září 1968 jsme odletěli z Paříže do Montrealu. To je ale na další vyprávění.

Chtěl bych sdělit mé osobní vzpomínky na moji aktivitu v hlavním přípravném výboru KANu v roce 1968. KAN patřil vedle vznikající sociální demokracie a Klubu K 231 k nejsledovanějším organizacím jak komunistickým vedením v Československu, ale hlavně komunistickým vedením v SSSR. Na druhé straně tyto organizace se těšily velkému zájmu české veřejnosti.

Mladý český historik Jiří Hoppe napsal v roce 2009 výbornou knihu Opozice '68 (s podtitulem „sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara“). Přesto ale Jiří Hoppe nemohl sdělit vlastní zkušenost, protože ji neprožil (narodil se 22. srpna 1968), i když chronologii vzniku opozičních organizací a jejich aktivit popsal velmi dobře.

Klub angažovaných nestraníků – KAN

Myslím, že zajímavým měsícem v roce 1968 byl březen, protože byla nejen publikována řada zajímavých článků, ale bylo ohlášeno také vznik nových organizací, jak popsáno výše, které zahájily intenzivní činnost.

Dne 14. března 1968 Literární listy otiskly článek spisovatele Alexandra Klimenta „Aktivita nepojmenovaných“. Kliment oprávněně napsal, že komunistů jsou plné noviny, ale nikde není dán prostor pro nestraníky, kteří tvoří naprostou většinu národa. Kliment věděl, že tato většina má své požadavky, schopnosti, a proto nestraníky vyzýval k aktivitě a obnovení politického života.

Tento článek mne velmi oslovil a čekal jsem netrpělivě zda někdo a kdy přijde s nápadem, jak tuto iniciativu uvést do života.

Stejně nabuzen článkem byl i chemik Ludvík Rybáček, pozdější první předseda KANu, který okamžitě kontaktoval své přátele a kolegy z univerzity a Akademie věd, kde pracoval. Ještě stejný den se sešli, aby si o věci promluvili. Následovala schůzka v restauraci 20. března 1968, kde dvanáct přítomných přijalo na návrh Rybáčka jako velmi vhodný název Klub angažovaných nestraníků – KAN. Dne 5. dubna 1968 se konala ustanovující schůze, dvanácti členů výboru před 200 lidmi v posluchárně Vysoké školy chemicko-technologické v Dejvicích, ke byli zvoleni další dva, lékař Jan Štěpánek, pozdější druhý předseda KANu a student-novinář Andrej Gjurič. Dne 7. dubna 1968 pak byla podána žádost o registraci KANu na NV hlavního města Prahy.

V posluchárně chemického ústavu PFKU na Albertově se pak pravidelně konaly besedy s různými významnými osobnostmi včetně politiků. Např. při třetí besedě 24. dubna 1968 se zúčastnili za Čs. stranu socialistickou Jiří Pavlis, šéfredaktor Svobodného slova, za Čs. Stranu lidovou Václav Kypta, KSČ reprezentoval ministr zahraničí a člen ÚV KSČ Jiří Hájek a člen sekretariátu KSČ Zdeněk Mlynář. Zdeněk Mlynář (v SSSR byl spolužákem Michaila Gorbačova) mluvil docela sympaticky a patřil bezesporu k nejinteligentnějším lidem z vedení KSČ. Víím, že mu jeden posluchač položil otázku, zda necítí na svých rukách krev za to, co dělala KSČ. Viděl jsem, jak se trochu zastyděl a řekl, že v době padesátých let byl příliš mladý (v roce 1968 mu bylo 38 let). Myslím, že Mlynář měl poslání komunikovat s KANem a jeho cílem bylo dostat KAN do Národní fronty, na což KAN nikdy nepřistoupil, protože by se dostal pod kontrolu KSČ.

Zdeněk Mlynář byl v roce 1970 vyloučen z KSČ a v roce 1977 odešel do Vídně. Je také autorem populární knihy Mráz přichází z Kremlu.

V dubnu 1982 navštívil Ottawu, kde jeho přítel Radoslav Selucký učil na univerzitě (mimochodem pro „osvěžení“ studentům i marxismus). Dohodli jsme se, že časopis Západ, kde jsem byl šéfredaktorem, se Zdeňkem Mlynářem na univerzitě uspořádáme besedu 18. dubna 1982. Sešli jsme se u Seluckých, kde mně připadalo zábavné, když Zdeněk Mlynář mně nabídl z baru Seluckého něco k napití s výzvou „prosím, poslužte si“. Vzhledem k tomu, že Mlynář byl Seluckého stranický nadřízený, patřilo to asi k bontonu.

Na přednášce jsem položil po uvítání Mlynářovi první otázku, zda se v Moskvě, kde podepsal, co si sovětské komunisty přáli i s ostatními soudruhy, mimo Kriegela, necítil hůře než Hácha v Německu při podpisu Mnichovské dohody, kterou ani nemusel podepsat, protože to podepsali jiní. Mlynář rozpačitě odpověděl, že něco na tom je. V

roce 1989, kdy přijel do Prahy v sametovém nadšení, nenapadlo ho nic jiného než doporučení, aby se obnovil demokratický socialismus pod komunistickým vedením. Bylo to jeho nepochopení celé situace.

Dne 4. dubna 1968 napsal do Literárních listů Václav Havel článek „Na téma opozice“, jako výzvu k absenci konkurence KSČ.

Dne 11. dubna 1968 se objevila první zpráva v Literárních listech o založení KANu s velkou reakcí veřejnosti včetně mne. Kontaktoval jsem organizátory a několikrát jsem přišel do bytu tajemnice KANu Jiřiny Mlýnkové (později manželky Ludvíka Rybáčka), kde se konaly pracovní schůzky i neoficiální tiskové konference s novináři (včetně jednoho francouzského novináře, který se předtím marně snažil získat sympatie ztepilé dívky, s kterou jsem kamarádil), schůzky se později konaly v Sociologickém ústavě ČSAV, kde pracoval Rudolf Battěk, pozdější místopředseda KANu. Protože schůzovní místnost v Jilské ulici byla v podzemí s malými okny na chodník, několikrát někdo volal do okna: „Vy všichni budete viset!“ Nepříliš potěšující ocenění našeho snažení.

Zpráva ministerstva vnitra o jedné schůzi KAN (ABS)

Můj přítel A.S., který chodil v Poděbradech s Václavem Havlem do školy mně jednou řekl, „pojď já tě představím Vencovi“, a tak jsme zazvonili v bytě Václava Havla na nábřeží a Václav Havel nás uvítal a když mu přítel řekl, že se intenzivně zajímám o politické dění, Havel mně nabídl, abych přišel k nim v sobotu 13. dubna 1968, že tam bude setkání představitelů různých hnutí, aby se poradili, co za současné situace by bylo nejlépe dělat.

Tak jsem se v tu sobotu dostavil k Havlovým, kde paní Olga servírovala citronovou šťávu a jednání trvalo celý den. Jiří Hoppe se své knize píše, že jsem tam byl za KAN, vedle Ludvíka Rybáčka a Jana Štěpánka. Byl jsem tam spíše jako neoficiální člen KANu, k zvolení došlo později.

Během jednání jsme se čas od času šli podívat z okna, zda tam nestojí policejní antony, což se naštěstí nestalo. Vedle nás tři za KAN tam byla také filozof Ivan Sviták, Přemysl Janýr a Petr Klášterský za vznikající sociální demokracii, několik zástupců K 231, vysokoškolského výboru, vcelku dobré seskupení.

Václav Havel zahájil projevem, v kterém shrnul současnou situaci a naznačil možnosti, jak pokračovat a aktivity koordinovat. Vyzval, aby se další vyjádřili, což nebylo jednoduché, protože řekl velmi dobře to, co ostatním tanulo na mysli. Byla to skvělá debata a v závěru Havel doporučil, abychom se opět sešli. Sice došlo ještě ke koordinační schůzce 30. dubna 1968, kde byl návrh, aby vzniklo Koordinační centrum nezávislých organizací. K tomu, ale nedošlo, protože Václav Havel pak brzy odejel do Spojených států, kde trávil několik týdnů důležitého dění v Praze.

I když jsem neměl průvody 1. máje rád a nejraději jsem se jim vyhnul, 30. dubna 1968 jsem měl domluvenu schůzku s dobrými přáteli z mé bývalé práce (v době schůzky jsem byl na novém místě vedoucího výpočetního střediska Československých aerolinií) ve

vinárně „U Golema“, s Vládou, naším neformálním šéfem a Jardou mým kolegou, která se značně protáhla a podařilo se nám vypít tři lahve vína. Na konci tohoto příjemného posezení, Vláda prohlásil: „Kluci, asi si příští týden přede mnou odplovete, protože já vstupuji do KSČ, abych to pomohl změnit.“ To nás tedy nepotěšilo, ale již když jsem byl v Kanadě, jsem se dotázal Jardy, jak si Vláda vede. Řekl, že se stal ekonomickým náměstkem, ale že zabránil všem čistkám v podniku při „pohovorech“. Nikdo nebyl vyhozen. I když to není omluva, zachoval se dobře a asi rok na to na mrtvici zemřel.

FOTO: Vlevo – Čelo skupiny Klubu angažovaných nestraníků na prvomájovém průvodu v Praze, druhý zleva předseda Ludvík Rybáček a třetí zleva Rudolf Battěk (USD)

Píši to proto, že 1. máje byl velký průvod KANu, kde jsem měl být, ale zaspal jsem, to by se v revoluční době nemělo stát. K průvodu se přiřadilo několik tisíc občanů, byly vtipné plakáty i vykřikovaná hesla a na tento průvod kriticky poukazoval i Brežněv. KAN ale dostal spoustu přihlášek.

Dne 7. června 1968 rozeslala tajemnice KANu Jiřina Mlýnková oběžník, aby svolala do Sociologického ústavu na 12. června 1968 třicítku nejaktivnějších členů přípravného výboru, z kterých by se v tajných volbách demokraticky zvolil nový přípravný výbor KANu. Na schůzi nebyl pozván Ivan Sviták, protože se členové výboru domnívali, že má příliš levicové názory. Je ale pravda, že to byl hlavně on, který s Ludvíkem Rybáčkem sepsal Manifest KANu.

Dne 12. června 1968 v tajných volbách z třiceti oslovených aktivistů zvolilo nový přípravný výbor, kdy z původních čtrnácti členů zůstali jen čtyři a novými členy se stalo 10 dalších.

Dne 17. června 1968 na prvním zasedání pak bylo zvoleno nové vedení: předseda Jan Štěpánek, místopředsedové Ludvík Rybáček a Rudolf Battěk, tajemnicí Jiřina Mlýnková, člen Miloš Horanský a deset komisí s novými vedoucími:

1. ideově-politická (Jaroslav Langer);
2. legislativně-právní (Ota Weinberger);
3. ekonomická (Egon Lánský);
4. tisková (Dalibor Plichta);
5. pro styk s členstvem (Jiří Tintěra);
6. organizačně-propagační (Miloš Šuchma);
7. dokumentační (Hilarion Kukšín);
8. hospodářská (Rudolf Battěk);
9. pro teorii řízení (Zdeněk Kuřík-Pospíšil);
10. dělnická (Lubomír Škvor).

Rudolf Battěk vypracoval pracovní náplň a pravomoci komisí a dokonce mně s tajemnicí Jiřinou Mlýnkovou donesl do bytu jmenovací list.

Dne 15. července 1968 KAN dostal z ministerstva vnitra toto potvrzení k celostátní činnosti: „Toto potvrzení opravňuje uvedené členy přípravného výboru jednat ve věci

založení nové organizace.“ Tedy k přípravné činnosti.

Organizačně-propagační funkcí jsem byl pověřen, protože bylo shledáno, že mám organizační schopnosti (dokonce mně A. J. Liehm nabízel místo manažera Literárních listů) a že také jako vedoucí výpočetního střediska mohu zajistit zpracování přihlášek členů KANu. To se také začalo provádět a když jsem 17. srpna 1968 odejel na dovolenou před invazí, můj zástupce byl informován a přihlášky byly v době invaze zničeny.

KAN mimo dobrovolných příspěvků neměl žádný příjem finančních prostředků a všichni pracovali bez finančních nároků.

Protože jsem věděl, že v té době je jedním z nejoblíbenějších zpěváků Karel Gott, spojil jsem se se spolužákem, který Gottovi a jeho skupině Apollo pomáhal s propagací, zda by Karel Gott pro KAN neuspořádal dobročinný koncert. Spolužák to domluvil za kytku, která se mu po koncertu předá v sále Městské knihovny v Praze. Sál byl vyprodaný a přinesl výtěžek 10 000 Kč, což byl největší příjem KANu. Po koncertu jsem mu přišel spolu s tajemnicí KANu Jiřinou Mlýnkovou poděkovat, Jiřina předala kytici, poděkoval jsem mu a popřál jsem mu za hlasitého potlesku, aby zase vyhrál Zlatého slavíka, což se také stalo. S Karlem Gottem jsem se také setkal na letišti, kde jsem pracoval. Gott mně řekl, že nemá rád komunisty od doby, kdy pracoval v ČKD, kde to prostředí a komunisty nesnášel. Je pravda, že výtěžek koncertu nezištně daroval a pomohl KANu a je také pravda, že v době normalizace v roce 1977 podepsal „Antichartu“ v Divadle hudby, kde měl projev. Víím také od Karla Kryla, který nečekaně zpíval s Karlem Gottem v roce 1989 na balkóně na Václavském náměstí, že to bylo Karlu Krylovi nepříjemné.

Dalším úkolem, kterého jsem se ujal bylo získat významné signatáře z řad významných nestraníků za účelem jejich podpisů pod Manifest KANu. V tom pomáhala také velmi obětavá tajemnice KANu Jiřina Mlýnková, pokud si pamatuji tak získala např. podpisy spisovatele Jaroslava Seiferta, Otty Wichterleho a několik dalších. Celkem jich to podepsalo asi 150 a uvedu několik návštěv u některých podpisujících.

Myslím, že jako k prvnímu jsem zašel za spisovatelem Josefem Škvoreckým, který bydlel na Pohořelci. Josef Škvorecký, kterého jsem v jeho bytě viděl poprvé mně byl trochu znám z jeho Zbabělců a z jeho lásky k jazzu. Přišel mně otevřít v texaskách s kšandami, ty kšandy byly asi k prospěchu, protože Josef Škvorecký nikdy nevynikal atletickou postavou. Přečetl si Manifest KANu, hned to podepsal a zeptal se, zda nevím, kdy bude obnoven Americký ústav, domníval se asi, že jako aktivista KANu mám povědomí o takových věcech. Řekl jsem mu, že nevím a měl jsem velmi příjemný pocit ze setkání, když jsem odcházel. Dne 30. ledna 1980, kdy jsme již vydávali časopis Západ v Kanadě a Škvorečtí byli u nás v domě, Josef mně napsal do návštěvní knihy: „Tak – nevím proč – jsem vzpomínal na jedno odpoledne v Praze, kdy jsme mluvili o obnovení Amerického ústavu. Kdyby se tak ten akademický úmysl stal skutkem aspoň za života vašich dětí. Váš Josef Škvorecký“. Josefa Škvoreckého i jeho ženu Zdenu jsem měl velmi rád a nikdy na něho nezapomenu.

Vydal jsem se na Kampu v Praze požádat významného ilustrátora, loutkaře, filmaře, sochaře, režiséra animovaných filmů a spoluzakladatele studia Bratři v triku Jiřího Trnku. Jiří Trnka byl podporovatelem KANu, a tak Manifest podepsal a popřál nám úspěch.

Zašel jsem nedaleko do domu Jana Wericha, který mně řekl, že si to přečte a ať přijdu za dva dny. Když jsem přišel, řekl, že to nepodepíše, protože nevidí důvod, aby se nestraníci organizovali. Řekl jsem mu, neznamená to, že se musí stát členem KANu, že jen žádáme jeho podporu za náš Manifest a že to již podepsal jeho přítel Jiří Trnka, který bydlí nedaleko. Řekl, že on není Trnka a nepodepsal. Mrzelo mě to a když jsem to po čase řekl v Americe Jiřímu Voskovcovi, myslím, že řekl, že jeho kamarád Jan byl pod tlakem a že asi měl obavy.

Sjednal jsem si schůzku také s významným českým malířem a představitelem české výtvarné avantgardy Janem Zrzavým v jeho bytě Na zámeckých schodech. Jan Zrzavý byl velmi bázlivý a opatrný člověk, v té době mu bylo 78 let, a tak když jsem přišel, otevíral byt na mnoho zámků mladší člověk, který mu asistoval. Mistr Zrzavý si Manifest přečetl a řekl, že má ale velký strach. Řekl, že zavolá spisovateli Seifertovi a zeptá se ho na názor. Sdělil Seifertovi, že přišel nějaký mladší pán a že chce, aby podepsal nějaký manifest. Chvilku bylo ticho a pak mně řekl, že Seifert mu řekl, aby to podepsal, tak to podepsal, ale řekl, že si myslí, že to špatně dopadne.

Se spisovatelem Alexandrem Klimentem a básníkem a překladatelem poezie Josefem Hiršalem jsem se sešel v kavárně pražského filmového klubu. Alexander Kliment, autor článku „Aktivita nepojmenovaných“ a básník Hiršal byli oba velcí příznivci KANu a také členové Klubu nezávislých spisovatelů, a tak bez váhání Manifest podepsali. Bylo to s nimi příjemné posezení.

Velké sympatie měl KAN u režisérů a herců pražského Činoherního klubu: režiséra Ladislava Smočka, herců Jana Kačera, Pavla Landovského, Josefa Abrháma, Jiřího Hrzáně, Josefa Somra a dalších.

Obdobná situace byla u herců Národního divadla, zejména Karla Högera, Vladimíra Ráže, Rudolfa Hrušínského, Marie Vášové a dalších. Osobně jsem se sešel s Karlem Högerem, kterého jsem jako herce obdivoval, u zadního vchodu do Národního divadla, kde na mne již čekal, protože jsem přišel asi o pět minut pozdě a velice jsem se omlouval. Karel Höger byl velmi příjemný, řekl, že všichni v Národním divadle nás podporují a že by s námi rádi uspořádali besedu. Vzhledem k událostem k tomu, ale myslím nikdy nedošlo. Nicméně za KANem a jeho Manifestem stáli.

Zajímavá byla návštěva Semaforu, kde Jiří Suchý a Jiří Šlitr Manifest bez problémů podepsali a přáli nám štěstí. Podepsalo to tam ještě několik lidí, ale dobře si pamatuji na Josefa Laufera, kterého jsem ještě trochu znal ze sokola Pražského, kde si pamatuji, že dobře běhal. Zeptal se, jestli je to proti komunistů a zda to podepsali Jiří Suchý a Jiří Šlitr. Řekl jsem mu, že to podepsali, a tak aniž by to četl, tak to také podepsal. Později jsem v roce 1976 slyšel jeho píseň „Dopis Svobodné Evropě“ na oslavu tajného agenta,

kapitána Minaříka. Tak odporný text jsem nikdy předtím neslyšel. Po letech jsem se dověděl, že Josef Laufer se stal důvěrníkem StB pod jménem „Vostrý“. Jaký to obrovský kotrmelec od roku 1968.

Zajímavá návštěva byla u Ivana Vyskočila, významného spisovatele, dramatika, divadelního pedagoga, zakladatele text-appealů v Redutě v roce 1957, iniciátora malých forem divadel, spoluzakladatele Divadla Na zábradlí, kde byla v roce 1958 uvedena hra Kdyby 1000 klarinetů spolu s Jiřím Suchým. Protože jsem byl prvním z návštěvníků tohoto divadla, pamatuji si ještě jak tam byla velká kamna, ve kterých přitápěl Václav Havel, jehož hry tam byly také uvedeny.

U Ivana Vyskočila mně přišel otevřít chlapec, který ale vlastně byla holčička, což jsem nerozeznal a řekl „náš mladej spí“, protože vím, že Ivan Vyskočil měl dvě dcery a jednoho syna. Asi to řekl(a), abych „mladého“ nevzbudil. K Ivanu Vyskočilovi jsem měl respekt, protože vím, že byl považován za velkého iniciátora divadel a autor mnohých textů. Stále mám v knihovně jeho knížku „Vždyť přece létat je snadné“, vydanou v roce 1964 v Mladé frontě. Jeho knihu Vždyť přece létat je o hubu z roku 2000 ale nemám. Ivan Vyskočil si Manifest KANu přečetl a dumal. Bylo to zvláštní, protože z text-appealů vím, že byl mistr slova. Měl jsem pocit, že s podpisem váhá. Trvalo to dost dlouho, a tak jsem mu řekl, že bychom jeho podpis pod Manifestem velmi ocenili. Nakonec se pod Manifestem podepsal, ale zdálo se, že z toho velkou radost nemá a já jsem si připadal, že jsem ho vytrvalostí duševně znásilnil. Je také pravda, že v době normalizace měl obtížný život, jeho velký talent byl v té době potlačen.

Manifest KANu vyšel 11. července jen ve Svobodném slově, které v té době mělo 325 000 výtisků, díky šéfredaktorovi Jiřímu Pavlisovi, s kterým jsem mluvil. Nevyšlo to např. v Literárních listech. Manifest KANu neměl zdaleka ale takový ohlas jako Dva tisíce slov, které vyšly předtím 27. června v Literárních listech, den po zrušení cenzury.

Sovětské tanky v Praze (Národní archiv)

KAN byl zrušen po sovětské invazi 9. září ministerstvem vnitra, které zamítlo Stanovy KANu a zakázalo vyvíjet přípravnou činnost. V té době jsem byl již v Paříži, kde jsem si přečetl Komuniké o československo-sovětských jednáních v Moskvě z 28. srpna a dočasném pobytu sovětských vojsk. To mě a manželku utvrdilo v přesvědčení, že svoboda Československa je ztracena na mnoho dalších let a vracet se by bylo sebevraždné.

Miloš Šuchma (nar. 1940) – v roce 1968 byl členem hlavního výboru Klubu angažovaných nestraníků (KAN). Po srpnové okupaci odešel do kanadského exilu. V letech 1979–1992 šéfredaktor časopisu Západ. Místopředseda Českého a slovenského sdružení v Kanadě (v minulosti byl celkem pětkrát předsedou).